

Dobos Gábor – Kurtán Sándor – Várnagy Réka

## A JELÖLTVÁLASZTÁSI FOLYAMAT A VÁLASZTÁSI RENDSZER REFORMJA ELŐTT ÉS UTÁN

### BEVEZETÉS

A politikai elit, különösen pedig a parlamenti elit kutatása a politikatudomány érdeklődési körében áll egészen a rendszerváltás időszakától kezdődően. A pártrendszer korai stabilizálódása és a politikai karrier-utak professzionalizálódása nyomán olyan stabil és zárt politikai elit-csoport jött létre, melynek újratermelésében meghatározó tényezőt jelentett a parlamenti inkumbens pozíció (Ilonszki-Kurtán, 2011). A politikai karrierök és rekrutáció vizsgálatában is kiemelt szerepe van ennek a zártságnak, legyen szó akár arról, hogy az új belépők és a különböző karrier-utak esetén milyen politikai tőkére van szükség a sikerességhez (Várnagy, 2010) vagy arról, hogy milyen akadályok hátráltatják a nők politikában való részvételét és parlamenti mandátumszerzését (Ilonszki, 2012). Ugyanakkor a jelöltek – mint politikai szempontból aktív és résztvevő állampolgárok széles csoportját, akik célja a politikai arénába való belépés – korábban nem vizsgálták módszeresen. A tanulmány célja e hiány pótlása, a parlamenti választásokon induló jelöltek és a jelöltállítási folyamat vizsgálatán keresztül. A jelöltek tömege nem tekinthető ad hoc csoportnak: a parlamenti választáson indulók különböző pártokat képviselnek, melyek szeretnék elérni és megszólítani a választókat, és amelyeknek a pártstratégiák és programok végrehajtásához a jelöltek szakértelmére van szüksége. Így a jelölteknek (mint a párt erőforrásainak) vizsgálata közelebb vihet minket a politika működésének megértéséhez.

A rekrutáció a politikai pártok egyik legfontosabb funkciója (Katz, 2001). A toborzási folyamatok elemzésének a nemzetközi szakirodalomban jelentős hagyományai vannak. El kell azonban ismerni, hogy annak pontos feltárása, hogy a pártok hogyan működnek és miként hoznak döntéseket, számos nehézségbe ütközik. Gallagher és Marsh (1988) a jelölési procedúra kulcstényezőinek azonosításával rámutatnak arra, hogy a jelöltállítás nem tekinthető valamilyen szigorúan titkos, színtalpak mögött zajló folyamatnak. A jelöltállítás fő dimenzióinak – a jelöltség feltételeinek, a döntéshozók körének és a folyamat centralizáltságának, végül pedig a kiválasztás módjának – azonosítása révén kialakítható a jelöltállítási módok osztályozásnak módszere (Rahat-Hazan, 2001; Rahat-Hazan, 2002). Összehasonlító kutatások (Lundell, 2004; Shomer, 2014) és esettanulmányok (Hopkin, 2001) szintén gazdagítják a jelöltállításról szóló irodalmat, azonosítva azokat az intézményi tényezőket, amelyek meghatározzák a jelöltállítás folyamatát. Összehasonlító szempontból a pártpolitika dinamikájának változását követve a jelöltkiválasztás demokratikusabbá válása figyelhető meg, amelynek során a pártok a döntéshozatalt alacsonyabb szintekre delegálják vagy szélesebb körben vonják be tagjaikat a kiválasztás folyamatába. A bevonás mértékét vizsgálták a jelöltek és a döntéshozók szintjén

egyaránt, a pártvezetők (Pilet-Cross, 2014) és a jelöltek (Bille, 2001) elemzésén keresztül is. A jelöltállítás nyitottsága jelzésértékű lehet a párt (vagy maga a pártrendszer) kisebbségek képviselétével kapcsolatos stratégiáját tekintve is, hiszen nyitást mutat a jelöltségtől sok esetben elzárt csoportok felé is (Norris, 1997). A jelöltállítás folyamatának vizsgálata összességében tehát eszközként szolgálhat a pártok belső erőviszonyainak, a belső pártdemokrácia működésének, a külső befolyásoló tényezőknek és a szavazói elvárásoknak a megértéséhez.

A magyarországi demokrácia kevésbé tekinthető inkluzívnak: a zárt politikai elit, az erős patronázs jelenség (Kopecky-Spirova, 2011) és a politika centralizált jellege más megközelítést igényel. A jelöltállítási folyamat még mindig a színpalak mögött zajlik, sokszor ismeretlen a résztvevők előtt is, és sokkal inkább a pozíciókról való alkufolyamatként írható le, mint a szavazók és a párt tagjainak összekötéseként. Lehetséges azonban, hogy ez változóban van: a 2010-es, úgynevezett kritikus választás (Enyedi-Benoit, 2011; Róbert-Papp, 2012) átrajzolta a pártrendszert a baloldali Lehet Más a Politika és a radikális jobboldali Jobbik megjelenésével, továbbá a 2011-es választási reform alapjaiban változtatta meg az intézményi kereteket, amelyben a pártoknak működniük kell. A szakirodalom szerint az új pártok, különösen a zöld pártok megjelenése nyomán a pártműködés folyamatainak résztvevő/bevonó jellege erősödik, míg a választási reform után várható a pártok stratégiájának változása, hogy alkalmazkodni tudjanak az új rendszerhez. Hazan és Voerman (2006) nyomán arra számíthatunk, hogy a választási rendszer többségi karakterének erősödésével a jelöltállítási folyamat jelölt-központúbbá és decentralizáltabbá válik, hiszen az egyéni körzetekben felerősödik a helyi kötődés és ismertség fontossága, a lokális hálózatokba való bekapcsolódás, ami megerősítheti a helyi pártszervezetek súlyát a központi döntésekkel szemben. A szerzőpáros arra is rámutat, hogy az egyéni választókörzetek dominanciája akadályt jelenthet a kisebbségi csoportok megjelenítése előtt, hiszen a kiélezett versenyben a pártok inkább a biztos, kipróbált jelöltek indítják, illetve új jelöltek megjelenése esetén is megtartják az indulók hagyományos profilját. A reform egyik fontos eleme volt az Országgyűlésben megszerezhető mandátumok számának szignifikáns csökkentése, melynek eredményeképpen tovább erősödhet a jelöltállítási folyamat versengő jellege, ami várhatóan tovább erősíti az inkumbensek helyzetét és a pártok kockázatkerülő magatartását a kiválasztási folyamat során. A fentiek alapján láthatjuk, hogy a szakirodalom több egymással részben ellentétes tendencia megjelenését prognosztizálja:

- egyrészt az új pártok megjelenése új jelöltállítási stratégiákat hozhat magával, illetve kizökkentheti és nyitásra kényszerítheti a régi pártokat;
- másrészt a létszám csökkenése, a verseny erősödése megerősítheti a jelöltállítás centralizáltságát, a pártok vezetőinek dominanciáját a döntéshozásban és az inkumbensek helyzeti előnyét a kiválasztásban;
- végül pedig a választás többségi elemeinek dominánssá válása felértékelheti a helyi beágyazottság és így a helyi pártszervezetek fontosságát hozzájárulva a jelölési folyamat decentralizációjához.

A politikai kontextus drasztikus átalakulása mindezek mellé egy új kutatási szál felvételét is lehetővé teszi, ugyanis a szelekció mellett a de-szelekció is meghatározó része a 2010-es és 2014-es választásoknak. A baloldal válsága már a 2010-es választások során egyértelmű volt, a 2009-es Európai Parlamenti választások jó előrejelzéssel szolgáltak a baloldal és hangsúlyosan a Magyar Szocialista Párt szűkülő lehetőségeit tekintve. A jelöltállítás során tehát a párton belüli verseny is erősödik, és bővül a kiesők köre. A 2014-es választásokon az intézményi változások, a parlamenti létszám lecsökkenése szűkebb politikai teret jelent, ami már jobboldalon is érezteti a hatását, hiszen számszerűen még a választás megnyerésére számító Fidesz is kevesebb mandátummal számolhat. Bár a jelöltállítás során a győztesek kijelölése egyúttal a vesztesek megnevezését is jelenti, ez fokozottan így van az általunk vizsgált időszakban.

Mindezek alapján a tanulmány kérdései a következők: Felfedezhető-e a politikai aréna nyitottabbá válásának jelei? Mennyire erősödött a procedúra inkluzív jellege? Megfigyelhető-e a jelöltállítási folyamat decentralizáltabbá vagy centralizáltabbá válása? Megmarad-e az inkumbensek előző választásokon is regisztrált előnye a reform után? Kik a kiesők, és milyen alternatívák állnak a de-szelektáltak rendelkezésére?

A kérdések megválaszolásához először ismertetjük a magyarországi választások intézményi kereteit és a 2011-es választási reform főbb elemeit, majd áttekintjük a választáson induló pártokat, különös tekintettel azok formális jelöltállítási folyamatára. A tanulmány harmadik részében a 2010-es és 2014-es választások jelölt-adatbázisait elemezzük, és azt vizsgáljuk, hogy a választási reform miként hatott a jelöltek csoportjára illetve az egyes pártok miként reagáltak a jogi és politikai környezet változásaira. A negyedik rész a jelöltek szempontjából tekint a kiválasztási folyamatra a 2014-es választás jelöltjei körében végzett kérdőíves felmérés adatainak elemzése útján. Végezetül, a tanulmány a de-szelekció kérdést vizsgálja a parlamentből kiesett képviselőknél keresztül.

## A MAGYAR VÁLASZTÁSI RENDSZER: VÁLTOZÁSOK ÉS FELTÉTELEZETT HATÁSOK

A 2010-es földrengésszerű győzelmét követően, a parlamentben kétharmados többséggel rendelkező Fidesz jelentősen módosította Magyarország intézményi-politikai berendezkedését, köztük az országgyűlési választási rendszert. A reform előtt a választási rendszer három ágat magába foglaló, komplex szisztémát alkalmazott:

- 176 mandátumot osztottak ki egyéni kerületi választás útján, két fordulóval
- legfeljebb 152 mandátumot arányos, területi (megyei) pártlistás választással
- legalább 58 mandátumot arányos, országos (kompenzációs) pártlistás választással.

A reform egyik célja a mandátumok számának csökkentése volt. Ennek eléréséhez a megyei listás ágat felszámolták, a másik két ágat pedig átalakították: 2014-től kezdődően 106

mandátumot osztanak ki egyéni kerületi rendszerben és 93-at országos listán. Az egyéni választókerületi verseny egyfordulós (relatív többségi) lett, az országos listára pedig közvetlenül szavazhatnak a választók – 2014-et megelőzően országos listára az egyéni kerületi ág és a megyei ág fel nem használt töredékszavazatai kerültek. A rendszer kompenzációs jellege a választási reform után is megmaradt, a töredékszavazatok továbbra is az országos listára kerülnek. Ugyanakkor a töredékszavazatok definíciója megváltozott: míg 2014 előtt a vesztesre leadott szavazatok számítottak töredékszavazatnak, a reform után a győztesre egyéni ágon leadott azon szavazatok is, amelyek nem szükségesek a mandátum elnyeréséhez. A Fidesz megváltoztatta magát a jelölési folyamatot is: a korábbi 750 helyett csak 500 ajánlás szükséges ahhoz, hogy a jelölt az egyéni kerületi versenyben elindulhasson, a pártoknak pedig 27 egyéni körzetben kell jelölttel rendelkezni ahhoz, hogy országos pártlistát indíthassanak. A 27 egyéni körzetnek legalább 7 megyéből és a fővárosból kell kikerülnie. (Korábban az országos lista állítás feltétele 7 megyei pártlista megléte volt.)

A reform több módon is hatással volt a magyar politikai rendszerre. Először is, a választási rendszer alapvető jellege változott meg a megyei ág eltörlésével és az egyéni ág fontosságának erősítésével (azaz azzal, hogy több mandátumot osztanak ki többségi ágon, mint arányos ágon). Ez azt jelenti, hogy az egyéni kerületek többségének megnyerése elengedhetetlen feltétel a választás megnyeréséhez, így létfontosságúvá vált a megfelelő jelöltek kiválasztása, akiknek a választókerületükhöz kapcsolódó politikai tőkéje felértékelődött. Azáltal, hogy az egyéni kerületi verseny közelebb áll a helyi/területi politikai szinthez, a jelöltállítás folyamat decentralizáltabbá és kevésbé nyitottá válhat (Hazan-Voerman, 2006). Míg korábban az országos listás ág funkciója a teljes rendszer aránytalanságának kompenzálása volt, most ezen az ágon is megjelent a közvetlen szavazás, ami a jelölt-központság további erősödését eredményezheti, bár ezt a lehetséges hatást csökkenti a preferenciális szavazás hiánya. Továbbá, a töredékszavazatok új hasznosulási módja nem csak a veszteseket, de az egyéni kerületi győzteseket is segíti, ami az úgynevezett biztos körzetekben is felértékeli a potenciális győztes induló személyét, hiszen a választás „túlnyerése” értékes szavazatokat jelenthet az országos listán. Összességében, minden változtatás a többségi rendszer megerősítésének irányába hat, amely alapvetően a nagyobb támogatottságú pártoknak kedvez.

A 2014-es országgyűlési választások kontextusában, a választási rendszer győztese egyértelműen a Fidesz volt: dominált az egyéni kerületi ágon (96 mandátumot szerzett a lehetséges 106-ból), és a legtöbb mandátumot (37) szerezte az országos listás ágon. A megosztott baloldal az egy fordulós egyéni kerületi rendszer miatt arra kényszerült, hogy már az első forduló előtt közös jelölési stratégiát alakítson ki (lásd később). A mandátumok számának csökkentése egyúttal azt is jelentette, hogy az egyéni kerületek körzethatárait újra kellett rajzolni, ami párton belüli és pártok közötti konfliktusok forrása is lett. A megszűnő körzetek megtörik a jelöltállítás kontinuitását, és ez versenyhelyzetet teremt

egy adott párt jelöltjei között, illetve szűkíti a politikai zsákmányok körét, így nehezítve a közösen induló pártok közötti alkuk megkötését. Összességében, parlament létszámának csökkentése és a változtatás indirekt hatásai (például a kerülethatárok újrajrjolása) versengőbb jellegű jelöltállítási folyamatot eredményeztek.

## PÁRTRENDSZER ÉS PÁRTJELLEMZŐK

A magyar pártrendszer képe alapvetően változott meg 2010-ben a Magyar Szocialista Párt (MSzP) támogatottságának radikális csökkenésével és a konzervatív Fidesz (illetve szövetségese, a Kereszténydemokrata Néppárt – KDNP) előretörésével. A két, saját oldalukat korábban domináló politikai erő közötti egyensúly felborulása a kisebb pártokra is hatással volt: két párt, a liberális SZDSZ és a konzervatív MDF, amelyek 1990-től, a rendszerváltástól kezdve a parlamentben voltak, nem szereztek mandátumot, viszont két új párt, a libertáriánus-zöld Lehet Más a Politika (LMP) és a radikális jobboldali Jobbik Magyarorszáért Mozgalom (Jobbik) belépett a parlamenti arénába. A 2010-2014 közötti időszak pártstratégiai érte a helyzetre reagálva a következőképpen alakultak: a Fidesz számára a kétharmados többsége lehetővé tette, hogy alkotmányos kérdésekben is döntéseket hozzon, a két kis párt igyekezett stabilizálni és növelni támogatottságát, míg az MSzP megpróbálta újraszervezni és újraépíteni a párt bázisát. Ez utóbbi nem mondható sikeresnek: két új párt is alakult két volt szocialista miniszterelnök vezetésével – az Együtt 2014 Bajnai Gordon irányításával (és az LMP-ből kivált Párbeszéd Magyarorszáért csoport későbbi csatlakozásával), illetve a Demokratikus Koalíció (DK) Gyurcsány Ferenc vezetésével. Az új formációk versengése a baloldali szavazókért a kooperáció kényszerével párosult, hogy a baloldali erők fel tudják venni a versenyt a Fidesszel az új választási rendszerben. A kormányzó erőkkel szembeni elégedetlenséget és a Fidesz népszerűségvesztését nem csak a baloldali pártok, de a Jobbik is igyekezett kihasználni. Az LMP ugyanakkor nem volt képes önmagát valódi alternatív erőként felépíteni, elsősorban a párton belül húzóó ellentét miatt, ami a formációt két csoportra osztotta: az egyik csoport a minden más politikai erőttől való függetlenség jelentőségét hangsúlyozta, míg a másik (a Párbeszéd Magyarorszáért – PM) a baloldali ellenzékhez való csatlakozást szorgalmazta a Fidesz legyőzése érdekében.

Az ellenzéki összefogás nem jött létre könnyen: a Szocialista Párt is akarta az ellenzéki szövetség létrejöttét (és annak vezető pozícióját), míg az újonnan létrejött szervezetek igyekeztek fenntartani a szocialistáktól való függetlenségüket. Végül, nehézségek árán megszületett a baloldali összefogás, három hónappal az országgyűlési választások előtt.

A 2010-2014 között megváltozó intézményi és politikai kontextus a toborzási és jelöltállítási folyamat megváltozását is eredményezhette. Ugyanakkor a pártok szintjén nem tapasztalhatunk szignifikáns változásokat.

A **Fidesz**, amelynek a pártok közül az egyik leginkább formalizált jelölési folyamata volt, nem alakította át a jelölési szabályait. A pártszabályzat szerint a helyi pártszerveze-

teknek van javaslatvételi joga az egyéni kerületi jelöltek esetén, javaslatukról a központi pártszervezet mond véleményt. A javaslatokat és véleményeket a Választási Egyeztető Bizottság tárgyalja, amely egyúttal javaslatot tesz a jelöltek pártlistás sorrendjére is. A Választási Egyeztető Bizottság tagjai: a párt vezetője, a Fidesz parlamenti frakciójának vezetője, az Országos Választmány vezetője, a kampányfőnök, az Országos Elnökség egy delegáltja, az Országos Választmány két delegáltja és a Fidesz európai parlamenti delegációjának vezetője. A bizottságot a párt vezetője irányítja. A javaslatukat továbbítják az Országos Választmánynak, amely szavaz róla. A jelölési folyamat zárt és centralizált: zárt, mivel a helyi szervezeteknek nincs intézménye szerepük a jelöltek kiválasztásában, és centralizált, mert a vezetők egy kis csoportja, a bizottság és a pártvezető van tényleges döntési pozícióban. Jobboldali média források alapján úgy tűnik, hogy a legfontosabb, az egyéni körzetek jelöltjeinek kiválasztásáról szóló döntés már jóval az országgyűlési választások előtt, 2012-ben megszületett, amikor minden egyéni választókerületben kijelölésre kerültek a választókerületi elnökök (Heti Válasz, 2012).

A Fideszhez hasonló az **MSzP** jelöltállítási gyakorlata, mert bár a folyamatban formálisan megjelennek az egyeztető mechanizmusok a párt különböző szervei között, a döntéshozatal erősen centralizált. Az egyéni kerületi jelöltek kiválasztásának lehetősége a helyi pártszervezetek kezében van, a javaslatukat pedig elfogadhatja vagy elutasíthatja az Elnökség. A pártlistát az Országos Tanács és az Elnökség közös munkával készíti elő, a javaslatról pedig formálisan az Pártkongresszus hivatott dönteni. Ugyanakkor az első lépést az Elnökség teszi meg azzal, hogy előkészíti a javaslatot. Habár az MSzP pártszervezetét erős területi hierarchia jellemzi illetve befolyásos helyi és regionális vezetői vannak, az elmúlt tíz évben folyamatosan centralizálódott a jelölési folyamat, az Elnökség és az elnök vezető szerepének megerősödésével (Ilonszki-Várnagy, 2014). A decentralizáció funkcionális értelemben azért megmaradt: a szocialista párt volt az első Magyarországon, amely a női és fiatal jelöltek esetében 20 százalékos kvótát vezetett be 2000-ben – bár ennek hatása csak mérsékelten érzékelhető, mivel a kvóta csak a pártlista összetételére vonatkozik, de nem érinti a listás helyek sorrendjét.

2014-ben a szocialisták számára a legnagyobb feladatot pártlista állítás és az egyéni körzetek elosztása jelentette. Habár a baloldali kooperációt minden részben szükséges áldozathozatalnak tekintette, a megvalósítása számos problémával járt. Először, a szocialista Mesterházy Attila vezető pozícióját kérdőjelezte meg Bajnai Gordon, aki végül nem volt képes megszerezni a közös lista első helyét. Másodszor, az egyéni körzetek partnerek közti elosztása sem volt problémamentes, mivel csak kevés olyan körzet volt, amit baloldali támogatottságúnak lehetett tekinteni. Így a pártokon belül a jelöltállítási folyamat versengő jellegét paradox helyzetként írhatjuk le: egyfelől a „jelölőbizottság” kiszélesedett a pártok együttműködése nyomán, másfelől viszont a döntés a pártvezetők szintjén született meg, távol a másodvonalbeli politikusoktól, párttagoktól és aktivistáktól. A nem kiválasztott politikusok több esetben hangot is adtak elégedetlenségüknek, de rákényszer-

rültek, hogy a konszenzus érdekében elfogadják a döntést. A végső megállapodás értelmében az MSZP került domináns pozícióba: a lista első felén (az első 60 helyből) 44 helyet kaptak a szocialisták, az Együtt-PM 9-et, a Demokratikus Koalíció ötöt és a Magyar Liberális Párt kettőt; az egyéni körzetekből 71 helyen indulhatott MSZP-s jelölt, míg 22 helyen az Együtt-PM, 13 helyen pedig a DK színeiben állítottak jelöltet.

Az **LMP** (az egyetlen baloldali párt, amely nem csatlakozott az ellenzéki közös listához) ezalatt a pártszakadáshoz vezető belső feszültségek miatti sokk hatásait igyekezett kiheverni. A jelölésnél gondot okozott, hogy az LMP több jól ismert arca elhagyta a pártot. Az LMP így arra kényszerült, hogy újjá építse rekrutációs bázisát aktivisták, helyi szervezetek és a civil szféra szereplőinek bevonásával. Habár a párt arra törekedett, hogy a jelölés egy inkluzív és decentralizált folyamat legyen a belső párt-demokrácia nagyfokú érvényesítésével és nemi kvótával, a korlátozott politikai lehetőségek nyomán a potenciális jelöltek azonosítása volt a feladat, a nyílt és decentralizált jelölt-verseny helyett.

A **Jobbik**, az egyetlen ellenzéki párt, amely stabilizálni tudta helyzetét, erősen centralizált kiválasztási eljárást alkalmazott, a folyamat pedig egyáltalán nem volt átlátható – mivel a pártszabályzat hivatalosan nem elérhető kutatási célokra. Ugyanakkor, a kutatás során készített interjúk valamilyen szinten betekintést engedtek a formális jelöltállítási folyamatba is.

A pártok formális jelöltállítási folyamatai igazolni látszanak a várakozásainkat: a pártok mérete meghatározó (Lundell, 2004), a nagyobb pártok jelöltállítási gyakorlata centralizált, a kisebb pártoknál, konkrétan az LMP-nél pedig megjelent a folyamat decentralizálására és demokratizálására való igény: a verseny az egyéni körzetekben volt leginkább jelen, a pártlisták kialakításakor pedig inkluzív eszközöket (mint például nemi és generációs kvóta) alkalmaztak. Ezek az elemek stabilnak mutatkoznak a rendszerben, a radikális intézményi változások ellenére az adaptáció mintázatai nem mutathatók ki a szabályozás szintjén. Ez egyértelműen a választási rendszer változása és a jelöltállítási stratégia kapcsolatának gyengeségére utal a magyar esetben. A kiválasztás szempontjait ebben az esetben nem determinálják a választási rendszer szabályai, vagyis például az egyéni körzetek megnövekedett száma nem teszi szükségessé a helyi szervezetek szerepének formális megerősítését a folyamatban, mert más szempontok (például a párt-loyalitás) játszanak meghatározó szerepet. Ugyanakkor a szabályozás gyengeségére is utalhat a változtatás hiánya, vagyis arra, hogy a kiválasztás meghatározói tényezői az informális folyamatok, illetve a kis, zártkörű döntéshozói csapat. Ebben az esetben a „hivatalos”, a szabályoknak megfelelő kiválasztási folyamat lefolytatása csak a döntések utólagos formalizálására szolgál.

## A JELÖLTBÁZIS STABILITÁSA: A 2010-ES ÉS 2014-ES JELÖLTEK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE

A kutatásunk fő kérdése, hogyan hatottak a 2010-2014 közötti intézményi és politikai változások a jelöltbázisra. A legláthatóbb változás természetesen a jelöltek számában volt: míg 2010-ben 2075 jelöltet regisztráltunk az adatbázisunkban, addig 2014-ben mindössze 840-et, amely a parlamenti létszámcsökkentés evidens következménye<sup>1</sup>. A jelöltek egy része számára a terep nem volt ismeretlen: a csoport több mint fele már 2010-ben is indult a választásokon, egyharmaduk 2006-ban, egy ötödük pedig 2002-ben is. Mivel az inkumbensek aránya a megválasztott képviselők között elég magas, feltételezhetjük, hogy az új jelöltek nagy része nem befutó listás pozícióban vagy nem győztes egyéni kerületi jelöltként szerepelt. A nők felülreprezentáltak az új jelöltek körében, ahogyan a nem győztesek között is; annak ellenére, hogy a nők aránya az elmúlt választásokon folyamatosan növekszik, a parlamenti jelenlétük alacsony maradt.

1. táblázat: A jelöltek indulási hely szerinti megoszlása 2010-ben és 2014-ben, pártok szerinti bontásban

	Fidesz		MSzP		Jobbik		LMP	
	2010	2014	2010	2014	2010	2014	2010	2014
Csak egyéni körzet	0.0%	0.0%	1.7%	5.5%	0.4%	0.0%	1.7%	2.9%
Csak területi lista	46.7%	NA	51.4%	NA	57.8%	NA	41.6%	NA
Csak országos lista	8.5%	61.2%	8.5%	51.4%	1.3%	47.8%	9.1%	22.1%
Két lista	8.5%	NA	6.6%	NA	3.0%	NA	18.2%	NA
EVK + bármelyik lista	36.4%	38.8%	31.9%	43.2%	37.4%	52.2%	29.4%	75.0%
Mindhárom ág	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Forrás: Adatbázis

Hol indulnak a jelöltek? Az 1. táblázat mutatja az indulás helyét (és annak változásait) 2010 és 2014 között. A legszembetűnőbb, hogy nincs jelentősebb változás: a területi lista megszűntetésével a jelöltek körülbelül fele csak országos listán indult, míg sokan egyéni kerületben és valamelyik pártlistán is szerepeltek. Annak ellenére, hogy az egyéni körzetek politikai súlya megnőtt, csak kevés olyan jelölt volt, aki kizárólag a területi ágon

<sup>1</sup> A számok a kutatásban relevánsnak tekintett parlamenti pártok jelöltjeire vonatkoznak, azaz azon pártok jelöltjeire, amelyek 1990-2014 között legalább egyszer mandátumot szereztek a magyar Országgyűlésbe.



mérette meg magát. A jelöltségi helyek halmozása fontos tényező lehet a jelöltek politikai tőkájének növelésében. Egy lehetséges magyarázat, hogy a jelöltek indítása az egyes ágakon az „újrahasznosítást” szolgálja – abban az értelemben, hogy a nehezen megszerzett egyéni körzeti jelöléseket használják a pártok arra, hogy lojális politikusokkal töltsék fel a pártlistát. Ez a magyarázat egybecseng azzal a megállapításunkkal, hogy a kiválasztás szempontjait nem determinálják a választási rendszer szabályai, vagyis a pártok nem differenciálnak jelentősen az egyéni körzetekben és a pártlistán induló jelöltek között.

2. táblázat: Jelöltek helyi politikai háttere pártok szerinti bontásban

	Polgármester				Helyi önkormányzati képviselő			
	2014		2010		2014		2010	
	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen
MSzP	95.9%	4.1%	91.1%	8.9%	75.3%	24.7%	65.8%	34.2%
Fidesz	86.0%	13.6%	79.9%	20.1%	71.6%	26.0%	62.2%	37.8%
MDF	NA	NA	96.8%	3.2%	NA	NA	81.1%	18.9%
FKGP	NA	NA	100.0%	0.0%	NA	NA	100.0%	0.0%
KDNP	93.1%	6.9%	90.6%	9.4%	79.3%	20.7%	69.8%	30.2%
MIÉP	NA	NA	100.0%	0.0%	NA	NA	64.3%	35.7%
Egyébk, független	NA	NA	83.3%	16.7%	NA	NA	91.7%	8.3%
Jobbik	98.5%	1.0%	99.8%	0.2%	77.8%	21.2%	94.8%	5.2%
LMP	99.3%	0.7%	99.0%	1.0%	81.6%	18.4%	97.0%	3.0%
Együtt	90.0%	6.7%	NA	NA	93.3%	0.0%	NA	NA
DK	100.0%	0.0%	NA	NA	86.2%	13.8%	NA	NA
PM	100.0%	0.0%	NA	NA	91.7%	8.3%	NA	NA
MLP	100.0%	0.0%	NA	NA	100.0%	0.0%	NA	NA

Forrás: Adatbázis

A jelöltek politikai tőkáját vizsgálva látható, hogy a helyi politikai háttér, mely korábban fontos tényező volt, sokat veszített jelentőségéből (2. táblázat), ami az új szabályozásnak köszönhető: a mandátumhalmozás tilalma értelmében az országgyűlési képviselők nem tölthetnek be a parlamenti mandátumukkal egy időben polgármesteri vagy helyi önkormányzati képviselői tisztséget. Ennek fényében érdekes fejlemény, hogy a jelöltek sorában a Fidesz, az MSzP és a KDNP esetén is találhatunk polgármestereket és helyi képviselőket. Ennek egyik magyarázata lehet, hogy a jelöltek helyi pozícióból országos felé való átmenetének lehetünk tanúi, egy másik pedig az, hogy a pártok a szavazók megnyerése érdekében tettek helyi háttérrel rendelkező jelölteket a listájukra. 2010-ben

a polgármesterek többsége (60 százalék) elsősorban területi listán (vagy területi listán és egyéni kerületben) indult, 2014-ben viszont a területi lista eltűnésével a polgármesterek 80 százaléka országos listán és egyéni kerületben egyaránt elindult. Mindkét választáson elsősorban az egyéni kerületekben jutottak mandátumhoz, és habár 2010-ben szignifikáns pozitív korreláció volt a polgármesteri tisztség és a választási győzelem között, ez a kapcsolat 2014-re eltűnt. Az adatokból így arra lehet következtetni, hogy a pártok azért tettek helyi politikai pozíciót birtokló jelölteket a pártlistájukra, hogy azt megszemélyesítsék a szavazók számára, hiszen ezek a jelöltek elég politikai tőkével rendelkeztek ahhoz, hogy egyéni körzetben győzni tudjanak. Ez értelemszerűen nem vonatkozik a kicsi, új pártokra, amelyeknek nem volt idejük és kapacitásuk helyi bázis építésére, így nem tudtak helyi pozícióval rendelkező jelöltet szerepeltetni a listájukon.

3. táblázat: A jelöltek pártban betöltött pozíciói pártok szerinti bontásban

	Országos pártvezető				Megyei pártvezető			
	2014		2010		2014		2010	
	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen	Nem	Igen
MSZP	89.7%	10.3%	95.0%	4.6%	64.4%	33.6%	78.4%	18.1%
Fidesz	96.8%	3.2%	95.2%	4.6%	83.6%	16.0%	83.3%	13.5%
MDF	NA	NA	92.5%	4.6%	NA	NA	69.4%	11.7%
FKGP	NA	NA	100.0%	0.0%	NA	Na	100.0%	0.0%
KDNP	93.1%	6.9%	83.0%	15.1%	100.0%	0.0%	81.1%	15.1%
MIÉP	NA	NA	92.9%	7.1%	NA	NA	78.6%	7.1%
Egyéb, független	NA	NA	91.7%	8.3%	NA	NA	100.0%	0.0%
Jobbik	95.1%	4.9%	95.5%	3.2%	71.4%	18.2%	71.6%	16.0%
LMP	91.9%	8.1%	94.9%	4.1%	77.9%	22.1%	76.4%	9.5%
Együtt	80.0%	20.0%	NA	NA	83.3%	3.3%	NA	NA
DK	41.4%	58.6%	NA	NA	89.7%	0.0%	NA	NA
PM	58.3%	41.7%	NA	NA	100.0%	0.0%	NA	NA
MLP	20.0%	80.0%	NA	NA	80.0%	0.0%	NA	NA

Forrás: Adatbázis

Egy másik fontos politikai tőkét jelentő tényező, a pártháttér a pártpozíciókon keresztül mérhető. A pártvezetők arányának növekedése az országos és területi listákon majdnem minden párt esetében megfigyelhető (3. táblázat). Az ellenzéki összefogás esetén az országos pártvezetők listákon való szerepeltetése azzal magyarázható, hogy a közös listákon kevés megszerezhető mandátum jut az egyes pártoknak, így azok a vezetőket delegálják

a helyekre. Másfelől azonban ugyanezek a pártoknál gyenge szervezeti háttér nyomati fedezhetjük fel, mivel nem jelenik meg egy erős megyei pártvezetési bázis a jelöltek körében.

Az előzővel ellentétes trend figyelhető meg a Fidesz és a KDNP esetében, amely szervezeteknél az országos, illetve a KDNP-nél a megyei pártvezetők jelenléte csökken. A megyei pártvezetők számának csökkenése valószínűleg a csökkenő országgyűlési helyek és az élesedő verseny hatásával magyarázható, hiszen ennek eredményeképpen a helyi szinten beágyazott politikusok egy része a helyi politikába lép ki. Az országos szinten vezető szerepet betöltő politikusok arányának csökkenése is köthető a szűkülő politikai lehetőségekhez.<sup>2</sup>

## KIVÁLASZTÁS JELÖLTEK SZEMÉVEL

A 2010-es adatok a Magyar Választáskutatási Program keretében végzett kérdőíves felmérésből származnak, amely során a jelölteket a parlament megalakulása után kérdeztük meg. A projektben 421 válaszadó adatai lettek rögzítve.

4. táblázat: Elérési arányok az egyes jelölési típusok tekintetében

	Jelölés típusa			Összesen	On-line elérés (%)
	Egyéni	Lista	Egyéni és lista		
DK	5	16	8	29	82.8%
Együtt	8	15	6	29	96.6%
Fidesz	0	153	97	250	93.2%
Jobbik	0	97	106	203	99.0%
KDNP	0	20	9	29	100.0%
LMP	4	30	102	136	97.8%
MLP	0	5	0	5	100.0%
MSzP	8	75	63	146	87.7%
PM	3	5	5	13	100.0%
Összesen	28	416	396	840	95.2%

Forrás: CCS adatbázis

A Comparative Candidate Survey (CCS) projekt keretében a jelöltekre vonatkozó kérdőívet a Qualtrics szoftver segítségével készítettük el, és tíz nappal a választás után (2014. április 6-án) indítottuk el a felmérést. A teljes kérdőívészés egy hónapig tartott. Három hul-

<sup>2</sup> A különböző pártok közötti összehasonlítás a pártvezetők arányának tekintetében nem releváns, mert nagyságrendileg hasonló számú pártvezetői pozíció van minden pártnál, aminek súlya a jelöltek számához viszonyítva változik. Tehát azoknál a pártoknál, ahol kevesebb jelölt van, automatikusan nagyobb arányban vannak jelen a pártvezetők.

lában igyekeztünk elérni a jelöltek: először felkérést küldtünk a kérdőív kitöltésére, másodsor emlékeztetőt a Corvinus Egyetem nevében, végül egy személyes emlékeztetőt a projekt egyik vezető kutatója nevében. Ezzel a módszerrel a jelentős pártok 840 jelöltjének 95,2 százalékát tudtuk elérni (4. táblázat). Az on-line kérdőív használata révén 235 jelölttől (27,9 százalék) kaptunk válaszokat, ezt a megválasztott képviselőkkel készített személyes interjúkkal kiegészítve 37 százalékos válaszadási arányt tudtunk elérni.

A 311 elemű minta alapján a legtöbb jelölt férfi (81,4 százalék), 46 százalékuk egyetemi vagy magasabb végzettséggel rendelkezik, és egynegyedük Budapesten él, míg szintén egynegyed részük kis településeken.

Az 5. táblázat alapján látható, hogy a legtöbb válaszadó már a 2010-es választáson is jelölt volt. Minden „rég”i” párt (Fidesz, KDNP, MSzP) esetében többségben voltak azok, akik választási rutinnal rendelkeztek. Az LMP jelöltjei esetében a relatíve csekély választási rutin a PM jelöltjeinek relatíve nagy választási rutinjával áll összefüggésben: az LMP 2012-es szétszakadása után a párt legtöbb korábbi jelöltje a PM támogatója lett. Ugyanez a logika érvényesül az új belépő DK esetében is, amelyet döntően az MSzP korábbi tagjai alapítottak.

5. táblázat: A válaszadók politikai háttere (%)

	Polgármester	Önkormányzati képviselő	Megyei pártvezető	2010-ben jelölt	Országgyűlési képviselő
Fidesz	27.7%	26.2%	29.2%	92.2%	78.5%
KDNP	20.0%	20.0%	0.0%	100.0%	90.0%
MSzP	2.0%	18.4%	32.7%	71.4%	26.5%
Jobbik	0.0%	20.7%	12.2%	48.2%	14.6%
LMP	0.0%	16.7%	22.2%	27.8%	4.2%
Együtt	0.0%	0.0%	8.3%	8.3%	8.3%
DK	0.0%	25.0%	8.3%	58.3%	33.3%
PM	0.0%	12.5%	0.0%	62.5%	37.5%
Átlag	6.2%	17.4%	14.1%	58.6%	36.6%

Forrás: CCS Adatbázis

Míg a Fidesz és a KDNP jelöltjei nagyrészt inkumbens pozícióban voltak 2014-ben, a többi pártnál csak a jelöltek kis része volt parlamenti képviselő a 2014-es jelöltválasztás idején. Ennek magyarázata, hogy az ellenzéki pártok a 2010-2014-es ciklusban mindössze a parlamenti mandátumok kevesebb, mint egyharmadát birtokolták.

Az adatok azt mutatják, hogy a válaszadók majdnem egynegyede rendelkezett valamilyen helyi politikai háttérrel 2014-ben – habár elsősorban a Fidesz és a KDNP jelöltjei voltak polgármesterek, az ellenzéki jelöltek csak helyi önkormányzati képviselői pozíciókat tudtak megszerezni.

A tanulmány eddig csak a 2014-es felmérés adatait használta, de a változások hatásának értékeléséhez szükség van a 2010-es adatokkal való összehasonlításra. A formális jelölési mechanizmusokból már eddig is látszott, hogy a jelöltállítási folyamatot a pártok egy szűk vezetői rétege dominálta. A jelöltek túlnyomó többsége esetében nem saját maguk kezdeményezése volt a jelöltté válás, hanem valamilyen külső hatás eredménye: legtöbbszörnek a párt ajánlotta fel a lehetőséget, hogy induljanak a választásokon, nem személyes kapcsolataik (család, barátok) vagy más típusú politikai szervezetek (civil, helyi szervezetek) bíztatták őket. Egyedül a Fidesz esetében jelenik meg egy kis csoport (10 százalék), akik saját bevallásuk szerint civil szervezetek bízgatására indultak el a választáson – ez részben azzal magyarázható, hogy a Fidesz kialakított egy civil szervezetekből álló hálózatot maga körül, amely gyakran vesz részt a választók megszólításában, aktivistaként vagy szimpatizánsként (Metz, 2015). A megkérdezettek jelentős része jóval a választások előtt jelöltté vált: a válaszadók 48 százaléka szerint az indulásuk több mint hat hónappal a választás előtt eldőlt. Ez az adat megerősíti azt a feltevésünket, hogy az alapszabály szerint lefolytatott jelöltállítási folyamat csak formalizálja a már korábban meghozott döntéseket a pártokon belül. Csak a kis pártoknál azonosítható egy nagyobb csoport, amelynek tagjai mindössze három hónappal a választás előtt váltak jelöltté, ami leginkább a jelölési súlytalanságára utal, hiszen a kisebb pártok színeiben induló jelöltek nagy része nem esélyes a nyeresre, így jelenlétük inkább csak a helyek megtöltésére, a párt láthatóságának a megerősítésére szolgál. Zsákmányszerzési potenciál hiányában a kis pártok akár még jelölt-hiánnyal is küzdhetnek, ami szintén magyarázza a késői döntést a jelöltek személyéről.

A kis tét ellenére néhány Jobbik jelölt (19 százalék) úgy gondolta, hogy a jelölésének folyamata valamennyire versengő jellegű volt (lásd a 7. táblázatot a Függelékben). A versengő jelölés 2014-ben nagyrészt azonban az ellenzéki összefogás szükségességével hozható összefüggésbe, mivel a legtöbb jelölt, aki a kiválasztását versengőnek ítélte meg, az ellenzéki szövetség valamely pártjának tagja volt, pontosabban az összefogás kisebb pártjai valamelyikéhez tartozott (Együtt, PM, Demokratikus Koalíció – lásd 6. táblázat a Függelékben). Ez arra világít rá, hogy nem az egyéni kerületi ág dominánsabbá válásának eredményeképpen vált a jelölés és a választás versengőbbé. A kormányzó pártok jelöltjeinek nagy része (Fidesz: 65 százalék; KDNP: 90 százalék) nem találta a jelöltállítási folyamatot versengőnek, ami alátámasztja a feltételezést, hogy normál körülmények között a pártok centralizált döntéshozatali módja az általános (ami útján a lehetséges jelöltek világos jelzéseket kapnak, jóval a választások előtt). Ezt az elképzelést erősíti meg az az adat, miszerint 2014-ben a válaszadók 43 százaléka szerint a pártvezetésnek volt a legnagyobb befolyása a kiválasztásra. Ez a megítélés erősödni látszik 2010 és 2014 kö-

zött, hiszen a 2010-es felmérésünkben a válaszadóknak 24 százaléka gondolta azt, hogy a kiválasztásban a pártvezetés döntött, míg 33 százalék szerint a párttagok szava volt a meghatározó. Ezt az adatot azonban fenntartással kell kezelnünk, hiszen már 2010-ben is arra a kérdésre, hogy milyen szinten dőlt el a jelölés, a válaszadók 39 százaléka az országos szintet jelölte meg és csak 26 százalék gondolta úgy, hogy az egyéni választókerületi szint volt a döntő.

A helyi szintű beágyazottság gyengeségét jelzi az is, hogy a válaszadók túlnyomó többsége nem tagja semmiféle helyi civil, egyházi vagy szakmai szervezetnek és nem is élvezi ilyen szervezetek támogatását. Bár az adatok eleve gyenge formalizált kapcsolatokra utalnak, érdekes összehasonlítani azokat a szervezet-típusokat, amelyek mind a két lekérdezésen megjelentek: 2010 és 2014 között csökken a szakszervezeti tagság (16 százalékról 10 százalékra) és az egyházi szervezeti tagság is (7,5 százalékról 4,8 százalékra) a válaszadók között. Ez alól kivételt jelent 2010-ben a civil szervezeti tagság, amit a válaszadók több mint 63 százaléka jelöl meg (2014-ben nem jelenik meg erre vonatkozó kérdés), míg 2014-ben a társadalmi, politikai mozgalomban való tagság, amit a válaszadók 25 százaléka jelöl meg. Ez a két utóbbi kivétel azonban nem köthető igazán a képviselők helyi beágyazottságához, hiszen feltehetően nem helyi, hanem országos szervezeti tagságra/aktivizmusra utal, amit megerősít az az adat, hogy 2014-ben a társadalmi, politikai mozgalmi jelenlét leginkább az ellenzéki pártokra jellemző, a válaszadók közül az EGYÜTT színeiben indulók fele jelöli meg ezt az opciót a kérdőívben.

A pártba való beágyazottságra utaló kérdések már kicsit erősebb kapcsolatot mutatnak a jelöltség és a pártháttér között. 2010-ben a válaszadók 8 százaléka volt fizetett pártalkalmazott és 6 százaléka volt parlamenti képviselő munkatársa, míg 2014-ben a válaszadók 16 százaléka volt fizetett pártalkalmazott és 14 százaléka volt parlamenti képviselő munkatársa. A helyi, települési vagy megyei pártvezetésben való részvétel különösen fontos építőkönek bizonyul a politikai előéletben: 2010-ben a válaszadók 76 százaléka, míg 2014-ben a jelöltek 54 százaléka volt települési vagy megyei pártvezető. Ha a pártban való szerepvállalást kiterjesztjük a kampány időszakra is, akkor a 2014-es adatok azt jelzik, hogy a válaszadók többsége önkéntes aktivistaként működött közre (71 százalék), míg 10 százalékuk fizetett aktivistaként vett részt a kampányban. Egyértelmű tehát, hogy a jelölteknél a párton belüli teljesítmény sokkal jellemzőbb és vélhetően fontosabb is a karrier-építés során, mint a párton kívüli tevékenység.

A jelöltek láthatóan tudatosan vállalnak részt a politikai életben és építik karrierjüket, amit igazol az is, hogy többségük (80 százalék) átláthatónak gondolja a kiválasztás folyamatát. Ennek ellenére egyfajta elégedetlenség is megjelenik a jelöltek körében, főleg a baloldali összefogásban résztvevő pártoknál. Az MSzP két legfőbb szövetségese, az Együtt és a PM jelöltjei nyilvánvalóan nem voltak elégedettek a listás pozíciójukkal (80 százalék mindkét párt esetében), ami az együttműködés kényszerűségéből és a baloldal számára potenciális nyitott politikai pozíciók szűkösségével magyarázható.

## DESZELEKCIÓ, AVAGY MI LESZ A KIMARADÓKKAL?

A jelöltállítási stratégia elemzése során többször felmerült a helyi és országos politika szétválasztásának hatása. A kettős – helyi és országos – választott pozíció betöltésének tilalma egyrészt korlátként jelenik meg és választás elé állítja a helyi és országos politikában is résztvevő politikusokat és pártjukat, másrészt alternatív politikai teret kínál az országos politikából kiszorultaknak. A parlamenti mandátumok csökkentése és a verseny felerősödése nyomán feltételezhetjük, hogy a pártok a helyi szinten beágyazott politikusaikat igyekeznek helyi szinten tartani, illetve megpróbálnak néhány eddig az országos színen működő politikust is helyzetbe a helyi választásokon.

A legerősebb helyi pozíció egyértelműen a polgármesterség, ahol az inkumbencia jelentős mértékű (Kozma-Kumin, 2011), így a polgármester-képviselők számára jó eséllyel lehetett nyitott a helyi politikai aréna 2014-ben. A 2010-2014-es ciklus országgyűlési képviselői között 34 polgármester volt (32 Fidesz, 1 KDNP, 1 MSZP). Közülük 32 polgármestert országgyűlési képviselővé választottak 2014-ben is, mindössze két fideszes képviselőt nem: Pokorni Zoltánt és Kocsis Mátét. Ők mindketten szerepeltek a Fidesz-KDNP országos listáján, de csak jelképes, nem befutó helyen (Kocsis: 278; Pokorni: 279). Mindketten tudatosan a polgármesteri pályára készültek, Pokorni a XII. kerület, Kocsis pedig a VIII. kerület polgármestere lett 2014 őszétől. A többiek mind az országos politikai arénát választották a polgármesterség helyett – az egyetlen kivétel Botka László (MSZP), aki az országgyűlési választási sikere után elfogadta a képviselői megbízatást, majd elindult Szeged város polgármesteri posztjáért, és miután megnyerte a 2014-es polgármester-választást, lemondott országgyűlési mandátumáról. A többiek nem is indultak el a 2014-es helyi önkormányzati választáson. Összességében tehát a 2010-2014-es ciklus országgyűlési képviselő polgármesterei közül (34-ből) 31-en az országos karrier mellett döntöttek, mindössze hárman választották a polgármesterséget az összeférhetetlenség bevezetését követően is.

Bár a polgármesteri pozíciót kevesen választják, a helyi politika mégis megjelent alternatív politikai térként azon képviselők számára, akik nem indultak az országgyűlési választásokon: a 2010-es ciklusban képviselői mandátumot betöltők közül a Fidesz-nél 54, a KDNP-nél 11, az MSZP-nél 14, a Jobbiknál 9, míg az LMP-nél 2 fő nem indult újra országgyűlési mandátumért 2014-ben. Közülük többen a helyi választásokon indultak: a Fidesz-nél 30 (60 százalék), a KDNP-nél 8 (72 százalék), az MSZP-nél 7 (50 százalék), az LMP-nél pedig egy fő (50 százalék) ilyen. A helyi politika azoknak is alternatív teret, egyfajta menekülő utat jelenthetett volna, akik újraindulnak ugyan 2014-ben, de nem sikerül bejutniuk a parlamentbe. Az adatok alátámasztják ezt a feltételezést, hiszen az országos listáról induló, de mandátumot nem szerző képviselők közel fele (43 százalék) indul az őszi önkormányzati választásokon. A különbség a két csoport között a sikerrátában mérhető leginkább: míg a 2014-es parlamenti választásokon egyáltalán nem indulóknak csak 18 százaléka nem nyer helyi mandátumot, addig a vesztes indulóknál ez a szám 26 szá-

zalék. Az egyéni választókerületben sikertelenül induló politikusnál ez a stratégia nem is igazán jellemző, csak hárman próbálnak helyet találni maguknak a helyi politikában, ami végül csak egyiküknek sikerül. A számok jelzik, hogy az országos politikából nem lehetett igazán rákészsülés nélkül átlépni a helyi politikába, azok a politikusok, akik feltétlenül tudatosan készültek erre az útra, sokkal sikeresebbek voltak a helyi választásokon.

## KONKLÚZIÓ

A magyar politikai rendszer intézményi és politikai szempontból is jelentős változásokon ment át 2010 és 2014 között. Meglepő módon, a jelöltállítási folyamaton, sőt magukon a jelölteken sem érzékelhető a változás hatása. A jelöltállítási mechanizmusok nem váltak érzékelhetően nyitottabbá, inkluzívabbá vagy decentralizáltabbá, így nem figyelhetjük meg a helyi pártszervezetek vagy a helyi beágyazottság fontosságának növekedését sem. Sőt, inkább további centralizációs tendenciák érvényesültek, illetve tovább szűkült a döntéshozók köre és messzebbre került a döntés a jelöltektől, különösen a többpárti egyeztetéseken résztvevő baloldali pártoknál. Ez alapján az eredményeink Shomer kutatásaival állnak összhangban, aki arra figyelmeztet, hogy nem szabad a választási rendszereket és a párton belüli jelöltállítási folyamatok között erős kapcsolatot feltételezni, mert ezek egymástól független intézmények (Shomer, 2014:543). A tanulmányunk eredményei sem elsősorban a választási rendszer változásaira reflektálnak, inkább a választási reform és a politikai klíma változásának indirekt hatására, amely először szétszakította a szocialista pártot, majd koalícióba kényszerítette a baloldali ellenzéki erőket a szocialisták vezetésével. A hatás indirekt, mivel a változás a pártok saját érdekeinek szűrőjén keresztül hatott. A csökkenő országgyűlési létszám versenyfokozó hatását a helyi politika tér kinyitása sem tudta ellensúlyozni igazán, hiszen ez az út leginkább a helyi politikába beágyazott, a helyi választásra tudatosan készülő politikusok számára volt valódi alternatíva. Ráadásul, míg 2014-ben a helyi politikába átlépők egy része már rendelkezett helyi politikai háttérrel, ez a tényező a következő választások alatt várhatóan kikopik a rendszerből, hiszen a mandátumhalmozás tilalma kizárja az országos politikusokat a helyi politikából. Ennek alapján, hosszútávon a két politikai szintér további elkülönülését prognosztizálhatjuk.

## FELHASZNÁLT IRODALOM

- Bille, Lars (2001): Democratizing a Democratic Procedure: Myth or Reality? *Party Politics* 7: 363–80.
- Enyedi, Zsolt - Benoit, Kenneth (2011): Kritikus választás 2010. A magyar pártrendszer átrendezése bal-jobb dimenzióban. In: Enyedi, Zs, - Szabó A - Tardos R (szerk.): *Új képlet. Választások Magyarországon*, 2010. Budapest: DKMKA. 17–42.
- Gallagher, Michael - Michael Marsh (szerk.) (1988): *Candidate Selection in Comparative Perspective. The Secret Garden of Politics*. London: Sage. 1–19.



- Hazan, Reuven Y. - Rahat, Gideon (2002) Candidate selection. In: Leduc L, Niemi RG - Norris P (szerk.): *Comparing Democracies 2: New Challenges in the Study of Elections and Voting*. London: Sage.
- Hazan, Reuven Y. - Voerman, Gerrit (2006) Electoral systems and candidate selection. *Acta Politica* 41: 146–162.
- Hogyan készül a Fidesz a 2014-es választásra – Heti Válasz, 2012. 08. 16. Letöltve innen: <http://valasz.hu/itthon/rajthoz-hogyan-keszul-a-fidesz-a-2014-es-valasztásra-53184> (2015 január 12.)
- Hopkin, Jonathan (2001): Bringing the Members Back In? Democratizing Candidate Selection in Britain and Spain. *Party Politics* 7: 343–62.
- Ilonszki, Gabriella (2012): The Impact of Party System Change on Female Representation and the Mixed Electoral System. In: Tremblay M (szerk.): *Women and Legislative Representation. Electoral Systems, Political Parties and Sex Quotas*, London: Palgrave Macmillan. 211–224.
- Ilonszki, Gabriella - Kurtán, Sándor (2011): Látszat és valóság. A 2010-ben megválasztott parlamenti képviselők arculata. In: Enyedi, Zs, - Szabó A - Tardos R (szerk.): *Új képlet. Választások Magyarországon, 2010*. Budapest: DKMKA. 95–122.
- Ilonszki, Gabriella - Várnagy, Réka (2014): Stable leadership in the context of party change. The Hungarian case In: Pilet JB - Cross W (szerk.): *The Selection of Political Party Leaders in Contemporary Parliamentary Democracies*. London: Routledge. 156–170.
- Katz, Richard S. (2001): The Problem of Candidate Selection and Models of Party Democracy. *Party Politics* 7: 277–96.
- Kopecky, Petr - Maria Spirova (2011): Jobs for the Boys? Patterns of Party Patronage in Post-Communist Europe. *West European Politics* 5: 897–921.
- Kozma Viktória – Kumin Ferenc (2011): Inkumbensek a magyar polgármesterek választási küzdelmeiben. In: Enyedi Zsolt – Szabó Andrea – Tardos Róbert (szerk.): *Új képlet. Választások Magyarországon, 2010*. Budapest: DKMK, 123-248.
- Lundell, Krister (2004): Determinants of candidate selection. The degree of centralization in comparative perspective. *Party Politics* 10: 25–47.
- Metz Rudolf (2015): Movement Entrepreneurship of an Incumbent Party. The Story of the Hungarian Incumbent Party Fidesz and the Civil Cooperation Forum. *Intersections. EEJSP* 1(3): 81-100.
- Norris, Pippa (szerk.) (1997): *Passages to Power. Legislative Recruitment in Advanced Democracies*. Cambridge: Cambridge University Press
- Pilet, Jean-Benoit - Cross, William (szerk.) (2014): *The Selection of Political Party Leaders in Contemporary Parliamentary Democracies*. London: Routledge, 156–170.
- Rahat, Gideon - Hazan, Reuven Y. (2001): Candidate Selection Methods: An Analytic Framework. *Party Politics* 7: 297–322.
- Róbert, Péter – Papp, Zsófia (2012) Kritikus választás? Pártos elkötelezettség és szavazói viselkedés a 2010-es országgyűlési választáson. In: Boda Zsolt - Körösenyi András (szerk.) *Van irány? Trendek a magyar politikában*. Budapest: Új Mandátum Kiadó, 41-63.
- Shommer, Yaer (2014): What affects candidate selection processes? A cross-national examination. *Party Politics* 4: 533–546.

Várnagy Réka (2010): Jelöltállítás a 2009-es európai parlamenti választásokon. *Politikatudományi Szemle*, 4: 9–24.

## FÜGGELÉK

6. táblázat: Versengő választás (2014)

	NA	%	Nem versengő	%	Nagyon versengő	%	Közepesen versengő	%	Enyhén versengő	%	Összesen
Fidesz	9	14%	42	65%	2	3%	5	8%	7	11%	65
KDNP	0	0%	9	90%	1	10%	0	0%	0	0%	10
MSzP	2	4%	30	61%	2	4%	8	16%	7	14%	49
Jobbik	15	18%	42	51%	2	2%	16	19%	8	10%	83
LMP	10	14%	45	63%	1	1%	9	13%	7	10%	72
Együtt	1	8%	6	50%	1	8%	4	33%	0	0%	12
DK	2	17%	7	58%	0	0%	3	25%	0	0%	12
PM	0	0%	1	13%	3	38%	4	50%	0	0%	8
Összesen	39	13%	182	59%	12	4%	49	16%	29	9%	312

7. táblázat: A pártlistás helyezéssel való elégedettség, 2014

	NA	%	Igen	%	Nem	%	Összesen
Fidesz	15	28%	33	62%	5	9%	53
KDNP	0	0%	6	100%	0	0%	6
MSzP	3	12%	15	58%	8	31%	26
Jobbik	14	34%	17	41%	10	24%	41
LMP	11	41%	13	48%	3	11%	27
Együtt	0	0%	1	20%	4	80%	5
DK	2	29%	5	71%	0	0%	7
PM	0	0%	1	20%	4	80%	5
Összesen	45	26%	91	54%	34	20%	170